

מסורת הש"ס
 א. סוכה נ"א.
 ב. ירושלמי יומא פ"א ה"ג.
 ג. חולין ק"ד, ב. הריית
 ט"א. ירושלמי יומא פ"א
 ה"ג. תוספתא יומא פ"א
 ת"יכ אומר פ"ב. ויק"ר פ"ו.
 תנומא אומר (בשניים
 קלים).

גרסות

ומאי ארבע או חמש
 בכתיב: ארבע או חמש.
הגפת דלתות לא שקיל
הגפת דלתות לא שקיל
 אי ארבע הא חמש בכתיב.
 אמאי ארבע, חמש.
 בשער מדרב בתיב דרפויי.
 בשער המזרח.
 ומעבדין יש בכתיב.
 ומעבדין.

ומאי ארבע או חמש, כלומר מתי ארבע ומתי חמש? לרבנן [לשיתת
 כזבין] דאמרי [האומרין] משמר הנכנס באותה שבת נוטל שש מן
 החלות, והמשמר היוצא נוטל שש, ושכר הגפת דלתות לא נוטל משמר
 הנכנס, על כן משתים עשרה בעי מיפלג [משתיים עשרה צריך הוא לחזוק]
בציר הדא מפלגא [אחת פחות
 מחצי]. שהרי אינו נוטל לשיטה זו
 אלא פחות מחצי ונטילת פרוסה הרי
 גנאיף הוא לו, לכן יש לפחות חלה
 אחת שלימה, הרי לחשבון זה חמש
 שקיל [חמש חלות הוא נוטל]. ולר'
 יהודה שאמר: משמר הנכנס נוטל
 שבע מן החלות, כשמתוכן שתיים הן
 בשכר הגפת דלתות, ומשמר היוצא
 נוטל חמש חלות, אם כן יוצא
 שתיים מן החלות הם מתנה מיוחדת
 ואין במנין, ואם כן מעשר בעי
 מיפלג [צריך הוא לחזוק] ובציר
 הדא מפלגא [ותוריד אחת שלימה מן
 החוצץ] לפי שאינו נוטל פרוסה, הרי
 לחשבון זה חמש שקיל [נוטל] ארבע.
 רבא אמר שיש ליישב את הברייתא
 באופן אחר: ברייתא זו כולה כשיטת
 רבי היא וסבר לה [ונטול] ארבע.
 כשיטת ר' יהודה שאין מתחלקות
 אלא עשר חלות בלבד ואלא מאי
 [מה] ענין ארבע? הא [הרי] חמש
 חלות בעי למשקל [היה צריך
 ליתוקן] יש לומר כי לא קשיא [אינו
 קשה]: הא דאיכא [כאן מדובר שיש]
 משמר המתעכב, שלפעמים כשהלך
 חלקו הראשון של החג בסופו של
 השבוע הקבוע למשמר מסויים וחלקו
 האחרון בשבוע הקבוע למשמר
 שאחריו, היה נשאר אותו משמר
 בירושלים אף שכבר סיים את שבוע
 עבודתו ומשמר אחר החל בעבודה,
 עד סופו של החג, מפני כבוד החג.
 וכמו כן המשמר שרק חלקו האחרון
 של החג נפל להיות במהלך שבוע
 העבודה שלו, היה מקדים לבוא כבר
 מתחילת החג אף שאינו מתחיל
 בעבודה אלא בסופו של החג. ולפי
 הדין, בשעת הרגל, כל משמר השווה
 בירושלים אף שלא בשעת עבודתו,
 היהוה נוטל חלק כחלק בלחם הפנים
 כמו המשמר שעובד, הא דליכא
 [כאן מדובר שאין] משמר המתעכב
 ואין לחם הפנים צריך להתחלק אלא
 למשמר אחד בלבד. אי איכא [אם]

ומאי ארבע או חמש — מתי ארבע ומתי חמש? לרבנן — דפליגי עליה
 דרבי יהודה בפרק החליל (סוכה טו, ה) ואמרי: משמר היוצא נוטל שש ומשמר
 הנכנס נוטל שש חלות, ושכר הגפת דלתות לא שקיל משמר הנכנס, נמצא כוון
 צלות ומתלקות וכן גדול חולק עם שמיך, ומשנים עשר בעי מיפלג, וממלא
 שלם אינו נוטל, ציר חזק מפלגא —
 חמש שקיל. לרבי יהודה דאמר נכנס
 נוטל שתיים — גלגל מתלקות, בשכר
 שהיא מקיף למוצאי שבת דלמות הערה
 וכול והכל ולשכות שפתחו שמירת משמר
 שיהא לו, מעשר בעי מיפלג, עליון השנים
 צלות ומתלקות כי כגריס הס. בציר
 הדא מפלגא דעשר — ושקיל ארבע.
 כולה רבי היא — דלמא פלגא שקיל.
 וסבר לה כר' יהודה — דלין השנים
 מתחלקות לעולם, אלא מאי ארבע הא
 חמש בעי למישקל לא קשיא הא —
 דאיכא משמר המתעכב וכו' —
 פעמים שיש טוב חל בשני בשבת, ויש
 משמר מקדים וצא מערב שבת ומתעכב
 עד הרגל, שכל המשמרות צלות הרגל.
 או פעמים שמוצאי יום טוב ערב שבת,
 והמשמרות הלכות למקומם ערב שבת,
 ויש משמר המתעכב שש עד מוצאי שבת,
 ומן כנסת סוכה (נה, ג): שבת שמתוך
 הרגל — היו כל המשמרות שוות
 בחילוק לחם הפנים, וכן יום טוב ששבת
 לשבת, בין מלפניה — שאין יכולין לשוב
 לשבת למקומן, בין מלאחריה — שעל
 כרחן מן מקומינן לצא מערב שבת, היו
 כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים,
 שהי על כרחן שתיים שם, והרי היא
 כשבת שמתוך הרגל, חל יום אחד להפסיק
 בימים, או מלפניה כגון שלמה המועד
 נחמשי בשבת או מאחריה שהחלו מועד
 בשני בשבת — לא היה להם להקדים
 לצא מלפני השבת, אינן שוות, אלא
 משמר המתעכב בשבת, בין שהוא משמר
 אחד בין שהוא משמרות הרבה — נוטל
 שתי חלות, והשאר מתחלקות למשמר
 היוצא ונכנס, שזמנו קציע לאותה שבת.
 אי הכי — דמליעתה רבי היא, מאי
 לעולם חמש?

א משנה מסרו לו זקנים מזקני בית דין,
 וקורין לפניו בסדר היום, ואומרים
 לו: אישי כהן גדול! קרא אתה בפניך, שפא שכתת
 או שפא לא למדת. ערב יום כפורים שחרית
 מעמידין אותו בשער מדרה, ומעבדין לפניו פרים
 ואילים וכבשים פדי שיהא מפיר ורגיל בעבודה. כל
 שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשפחה,
 ערב יום הכפורים עם חשיכה לא היו מניחין אותו
 לאכול הרבה, מפני שהמאכל מביא את השינה.
ב גמרא בשלמא שפא שכת — לחיי, אלא
 שפא לא למד — מי מוקמינן
פי האי גוונא? והתניא: "והכהן הגדול מאחיו"
 — שיהא גדול מאחיו בכח, בגויה, בפקמה,
 ובקעושר. אחרים אומרים: מנין שאם אין לו
 שאחיו הפנהים מגדלין אותו — תלמוד לומר

[יש] משמר המתעכב — נוטל המתעכב שתיים, והיוצא שתיים, ואם כן משמנה חלות בלבד בעי למפלג [צריך לחזוק] והוא, הכהן הגדול שקיל
 [נוטל] ארבע מהן, ואי ליכא [ואם אין] משמר המתעכב — מעשר חלות בעי למפלג [צריך הוא לחזוק] ושקיל [נוטל] חמש. על הסברו של רבי
 מקשים: אי הכי [אם כן] שאף את אמצעה של הברייתא יכול אתה להעמיד כשיטת רבי ובמשמר המתעכב, אם כן מאי [מה] פירוט? הדרב שרבי
 אומר: לעולם חמש? שמלשון זה משמע שהוא חולק על עיקר הדין, והרי לפי הסבר זה, מודה הוא שלפעמים מקבל הכהן הגדול רק ארבע;
 ומעירים: אכן, קשיא [קשה] ליישב את לשון הברייתא כדברי רבא.

א משנה מסרו לו לכהן הגדול זקנים מזקני בית דין, וקורין לפניו בסדר היום, וישקל הכהן הגדול לקרוא למחר, ואומרים לו:
 אישי אדוני! כהן גדול! קרא אתה עצמך בפניך, שמא שכתת קריאה זו או שמא לא למדת לקרוא. ערב יום הכפורים בשחרית
 היו מעמידין אותו בשער המזרח של העזרה, ומעבדין לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה שהרי בעבודת יום הכיפורים
 מקריב מכל אחד ממנינים אלה. כל שבעת הימים שהיה בלשכת פרהרדין לא היו מונעין ממנו מאכל ומשפחה כרצונו, אולם ערב יום הכפורים
 עם חשיכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה, מפני שהמאכל מביא את השינה וכפי שיבואר להלן לא היו מניחין לו לישון.
ב גמרא על מה שאמרו שהיו הזקנים מלמדן את הכהן הגדול לקרוא, שמא שכח או לא למד, תוהים: בשלמא [נייח] שמא שכת — לחיי [מוטב]
 שיתכן שכתן זה אינו רגיל לקרוא הרבה, ושכת קריאה זו. אלא שמא לא למד כיצד יתכן הדבר? מי מוקמינן כי האי גוונא [האם מעמידין
 אנו כהן גדול כגון זה] שלא למד מקרא? והתניא [והרי שנינו בברייתא]: נאמר: "והכהן הגדול מאחיו" (ויקרא כא, י) ללמדנו: שיהא גדול מאחיו בכח, בגויה,
 בכחמה, ובקעושר. אחרים אומרים: עושר אינו מעכב לכתחילה, ומנין שאם אין לו רכוש משלו שאחיו הכהנים מגדלין אותו מרכושם — תלמוד לומר:

עיונים
משמר יוצא, נכנס, מתעכב משמרות הכהנים היו מתחלפות בכל שבוע. בשביל שבת
 היו מצויים אנשי המשמר היוצא ואנשי המשמר הנכנס בשבוע הבא, והיו שתי
 המשמרות הללו מתחלקות בלחם הפנים. אכן, ברגלים היו כל המשמרות כולן באות
 לשמש במקדש, ובשבת שבתוך הרגל או הסמוכה לה ממש היו כל המשמרות מתחלקות
 בלחם הפנים. ואולם אם החג הסתיים ביום החמישי, נדמן שמשמר או משמרות
 מסוימים לא היה חזר מיד לביתו בסוף החג אלא נשאר גם בשבת, ומשמרות מתעכבים
 אלה היו מקבלים מתנה מיוחדת של שתיים מחלות לחם הפנים.
דאיכא משמר המתעכב ודקשו ראשונים: אם מביאים בחשבון גם את משמר
 המתעכב, הרי אפשר היה לפרש את המשנה כולה כאבי ולידת חבמים, ולומר שמדובר
 במשמר המתעכב, ולא יצטרך לדרוך כפי שעשה. יש לומר, כי משמר המתעכב כמעט
 ואינו מצוי, לכן לא נוח היה לאבי להעמיד את הדברים במציאות כה רחוקה (תני,
 תוריי הלבן, ראה במהרש"א).
הגדול מאחיו יש מי שהעמידה על זה, באומריו כי הכתוב אומר "יזכוקן הגדול מאחיו

אשר יצק על ראשו משמן המשחה", משמע שעד שקדם יציקת השמן היה גדול מאחיו
 — במעלותיו האישיות (משכנתו יעקב).

אורה ההלכה
מסרו לו זקנים מוסרים לכהן הגדול זקנים מוקני בית הדין הקוראים לפניו ומלמדים
 אותו עבודת היום וסידורה, ומרגלים אותו בקריאה בתורה, ובערב יום הכיפורים
 מעמידים אותו בשער המזרח ומעבירים לפניו בהמות שונות, כדי שיהא מכיר בעבודה.
 כמשנה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות עבודת יוה"כ פ"א ה"ה).
אכילה בשבעת הימים כל שבעת הימים היה הכהן הגדול אוכל בערב יום
 הכיפורים היו ממעטים לו באכילה כדי שלא יבוא לידי שינה. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ו).
מו ראו לכהונה גדולה כהן גדול. צריך שיהא גדול מכל אחיו הכהנים בגויה, בכח,
 בעשרה, בכחמה ובמראה. ואם אין לו מוון — כל הכהנים נותנים לו משלהם עד שיהא
 עשיר יותר מכל אחד מהם. במראה כאן. (רמב"ם שם הלכות כלי המקדש פ"ה ה"א).

גמרא במקדש ראשון – לא העמידו אלא על פי המורה, כהנים מואננין. מרתא בת בייתוס – אלמנה עשירה היתה, וקידשה יהושע בן גמלא, ונתנה ממנו לנאי המלך ומנינה להיות כהן גדול. תרקבא – מני סאה, מני קב, דינרי – וזכוס, דיילא – שטור המלך. בשוקא קמיה לא תחליף – ממון שהיה מוכרן מתחילה נקי הוא נעושרן ומנעושרן, למחול עליה לגנות ממון. ממון מאכילין אותו – ערב יום הכפורים שמרת סלמות וצליה, כדי למתנס חליה שנעשו לשלשלו, אלא יעטרן לנקבו למתנס. לירי חימום – של קרי, שהסלמות וצליה מרבים את הורע. אב"י ואבב"י – סימנים הן ומתפרש לכו ואולי. זב תולין לו במאכל – אם אכל ממל הכנה מל מין שהוא, תולין לומר שממתה רוב ממלך ראה, ואינו זכ למומלח שצעה ולקרנן, דמנין (ויקרא פרק טו) גשורו – ולא מתמם אונסן, אלא בעל קרי טמא בלואס, תולין קרי וזב בלואס ממקום אחד, ואין מרליסיה שיה, שזוב דומה למי נאק של שטורין, ואינו קשור, אלא מלואס בלואס המוחל, וסבכת ורע קשור, כלונן בלואס שאינה מוחלת. אין מאכילין אותו – זימי נדיקתו.

תוספות

עייילא ליה מרתא בת בייתוס לנאי מלכא – אין זה נאי המלך שבפרק 'האומר' (קדושין סו,א), שהיה חכמי ישראל. דההוא דהתם, כהן גדול הוה, דקאמר: הקם להם בצער שבין עיניך, ולא היה ממנה אחר במקומו.

"והכהן הגדול מאחיו" והוא מפרשו: גדלוהו בכוחו משל אחיו. על כל פנים מוסכם שהוא צריך להיות גדול בחכמה! אמר רב יוסף: לא קשיא, [אינו קשה]; כאן במקדש ראשון כהן הגדול מושלם בכל המידות קמיה לא תחליף – גדלוהו משל אחיו. אמר רב יוסף: לא קשיא; כאן – במקדש ראשון, כאן – במקדש שני. ודאמר רב אסי: תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לנאי מלכא על דאוקמיה ליהושע בן גמלא ככהני רב רבבי [נכחן גדול] והרי זו דוגמה כיצד היו כהנים הגדולים מתמנים על ידי שוחד ומתנות, ולכן יתכן שהיו ביניהם גם בורים גמורים.

מסורת הש"ס
ד. יבמות סא,א.
ה. ירושלמי יומא פ"א ח"ג.
ו. ירושלמי יומא פ"א ח"ד (בשנייים).

גרסות
מפני שהמאכל מביא מרבית.
על דאוקמיה בכתיבי בעיי ובמקביליה: עד דאוקמיה.

לשון
מוייס
מקור המילה מן הלטינית iuribus, שפירושה: ציר דנים מלחמים.

דיואל
יש סבורים כי מקורה של מילה זו הוא ביוונית iudicium (דוליס), ומשמעו: עבר, משפט. ויש סבורים כי מקורה בשורש שמי. מכל מקום שימוש המילה הוא במובן של שטור, שמש בית הדין.

ד "כל שבעת הימים לא היו מונעין" וכו'. תנא, רבי יהודה בן נקוסא אומר: מאכילין אותו סלחות וביצים קדי למסמסו. אמרו לו: פל שפן שאמה מביאו לידי חימום. תנא, סומכוס אמר משום רבי מאיר: אין מאכילין אותו לא אב"י, ואמרי לה לא אבב"י, ויש אומרים אף לא יין לכן. לא אב"י – לא אחרוג ולא ביצים ולא אבב"י – לא אחרוג ולא בשר שמן ולא יין ושן. ויש אומרים: אף לא יין לכן, מפני שהיין לכן מביא את האדם לזבל, וכל מיני מאכל. אלעזר בן פנחס אומר משום רבי יהודה בן בתירא: אין מאכילין אותו לא חגב"י ולא גב"ם, ולא פל דכרים המביאין לידי טומאה. לא חגב"י – לא חלב ולא גבינה ולא ביצה, ולא גב"ם – מי גריסין של פול, ובשר שמן ושמן, ומריס. ולא פל דכרים המביאין לידי טומאה לאתווי מאי? – לאתווי הא דתנו רבנן: חמשה דכרים המביאים את האדם לידי טומאה, ואלו הן: השום

הכחות שונות. תנא [שנה] החכם בתוספתא: אף השעירים היו מביאים לפניו. ושואלים: ותנא דידן, מאי טעמא לא תנא [והתנא שלנו במשנתנו מזה טעם לא שנתן] שעירים עמהם? ומשיבים: כיון ששעירים אלה שלט חטא קאתו [הם באים] – הלשה דעתיה [נחלשת דעתו] שמוכריים לו חטאים ויש בכך מעין עלבון לו, ולכן אין מראין לו אותם. ומקשים: אי הכי [אם כן] שחוששין לכן, פר גמי [גם כן] שעל חטא הוא דאתי [שבא] גם כן לא יעבירו לפניו! ומשיבים: פר כיון שעליו ועל אחיו הכהנים הוא דאתי [שבא] ולא על חטאתו כל ישראל, הרי באחיו הכהנים, אי איכא איניש דאתי ביה מילתא מידע ידע ליה ומתהדר ליה [אם יש אדם שיש בו דבר של עבירה יודע אותו הכהן הגדול ומחזיר אותו] בתשובה, לכך אין כן רע בכך שמראים לו את הפר כי דבר זה מזכיר לו את התחייבותו. אולם בכולהו [בכל] ישראל לא ידע [אינו יודע] ואינו יכול לתקן, ואם יעבירו לפניו את השעיר – יזכר שמרוכים העונות ואין בידו לתקנם ויבוא לידי חלישות הדעת. כיון שאמרנו כי הכהן הגדול יודע בפגמים של כל אחיו הכהנים, מעירים: אמר רבינא: היינו דאמרו איניש [זה] שאומרים בני אדם [בפתגם עממי: "אי בר אחתיך דיילא הוי

[אם בן] אחותך האהוב מאד עליך [נעשה שטור] חזי, בשוקא קמיה לא תחליף [ראה שבשוק לפניו אל תעבור]". שהוא יודע את חטאין, ועליך להזהר מפניו. ד שנינו בשנה: כל שבעת הימים שהיה הכהן הגדול פורש מביתו לפני יום הכיפורים לא היו מונעין ממנו מאכל. תנאי [שנויה ברייתא] ר' יהודה בן נקוסא אומר: מאכילין אותו בערב יום הכיפורים סלחות וביצים כדי למסמסו [להביאו לידי שלשול קל] שלא יעטרן לנקבו ביום הכיפורים. אמרו לו: כל שכן, שאתה מביאו לידי חימום. כי מאכלים אלה עשויים לגרום שיראה קרי, והרי זה סותר את כל המאמץ שהושקע כדי שיהא טהור. תנאי [שנינו בברייתא] סומכוס אמר משום ר' מאיר: אין מאכילין אותו לא דברים הרמוזים בראשי התיבות "אב"י" ואמרי לה לא דברים הרמוזים בראשי התיבות "אבב"י", ויש אומרים: אף לא יין לכן. ומפרשים: לא "אב"י" – לא אחרוג, ולא ביצים, ולא בשר שמן, ולא יין ושן, ויש אומרים אף לא יין לכן, מפני שהיין לכן מביא את האדם לידי טומאה של קרי. כיצא בו תנו רבנן [שנו חכמים]: זב שראה זיבה תולין לו שמא לא זיבה ממש היתה זו אלא נגרם הדבר מפני סיבה אחרת, כגון במאכל, וכל מיני מאכל שמא אכל יותר מדי ובא לידי קרי. אלעזר בן פנחס אומר משום ר' יהודה בן בתירא: אין מאכילין אותו את הוב בימים שהוא נבקר לטהרתו לא דברים הרמוזים בראשי התיבות "חגב"י" ולא דברים הרמוזים בראשי התיבות "גב"ם", ולא כל דברים המביאין לידי טומאה של קרי. ומפרשים מיד: לא חלב, ולא גבינה, ולא ביצה, ולא יין. ולא "גב"ם" – מי גריסין של פול, ובשר שמן, ומריס [דגים קטנים בציר מלוח]. ושואלים: במה שאמר "ולא כל דברים המביאין לידי טומאה", נחזיקון לאתווי מאי [מהביא. לרבות את מה]? ומשיבים: לאתווי הא [מהביא. לרבות דבר זה] הנוסף דתנו רבנן [ששנו חכמים]: חמשה דברים מביאים את האדם לידי טומאה בקרי, ואלו הן: השום

קיינים

המאיר כתב לדבר ביאור בדרך רמו, שלדעתו כיון שהשעיר המשתלח אינו מוקרב בפנים, עשו הדבר ללול על דעתו של הכהן הגדול את אמות השניות (שהיתה נפתח באותם הירוות) ומפני 'חולשת הדעת' זו לא העבירוהו לפניו. אכן, הירושלמי מסביר כי כיון שעבודת השעיר הנעשית בפנים שיה בכל לעבודת הפר, לכך לא היה צורך להזכיר במיוחד הלכות אלה. למסמסו יש מן שמפרש: לתת לו דברים המתעכלים היטב ומותרים מעט פסולת, כדי שלא יוקל לנקבו הרבה ביום הכיפורים (תהורא"ש). שלא להביאו לחמום, וביהושלמי שאלו: הלא בין שערה ניסים שהיו במקדש מנו גם את כן שמעולם לא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים, ומשום מה הוזהרו לכל אלה? והירצו שם, שאין טומאים על הגס ועושים הכל כדי שלא תארע תקלה. ועוד תירצו שניסים אלה היו במקדש ראשון, ומה שנקטו באמצעי זהירות מרובים היה במקדש שני, שלא היו ראויים בו לניסים אלה. חגב"י... גב"ם ובתיבי מנסה להסביר מדוע נמנו אלו רק בוב ולא בכהן גדול. שכיון

שאינו רגיל בזיבה לא החמירו בו כל כך. אכן, בירושלמי אמרו שכל האמור בוב אמור גם ככהן גדול, ואין מקום לחלק ביניהם.

אורה ההלכה

מה אין הכהן הגדול אוכל בערב יום כיפורים לא היו מאכילים את הכהן הגדול בדברים המוגלים לשכבת ורע, כגון ביצים וחלב חם. ופסק הרמב"ם כר מאיר וכלאעזר בן פנחס שניראה שכן נתקבל הדבר בגמרא. ובדברי הירושלמי שאין מחלקים בין זב לכהן גדול. (רמב"ם ספר עבודה הלכות עבודת יוה"כ פ"א ה"ז).

זב תולין לו במאכל מי שראה זיבה מחמת אונס חיצוני – אינו זב. שלא תהא טומאתו תלויה בדבר אחר. ובדוקים את הוב כמנה דברים לדעת אם לא הם שגרמו לו. וביניהם בדוקים אותו במאכל ובמשקה, שאם אכל אכלה נסה, או שתה שתיה יתרה, או אכל מאכלים המביאים לידי שכבת ורע – הרי זה אינו זב. וכעין המובא כאן. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות מחוסרי כפרה פ"ב ה"ב).

מסורת הש"ס

- א. יבמות לו.ב.
 - ב. שם לב.ב.
 - ג. שם לו.ב. גדה סו.א.
 - ד. יומא ע"ב. יבמות לו.ב.
- כתובת סב.ב. סג.א. ירושלמי
יומא פ"ו ה"ד. קהיר פ"ה.

גרסות

והלגלות ו**הגרגיר** בתי"י דרביי:
והלגלות
המוציא גרגיר בתי"י:
המוציא גרגיר בשוק.
מצרנאה בתי"י: **מצראה**.
של בעל הבית בתי"י ועוד
גרסו: **של בעל הבית**.
בסורא **מנונו הכי**,
בממבדינתא מתנו: **אמר רב**
יהודה בריה דרב שמואל
אב שילא משמיה דרב
אכסניא **הו מיהדי ביצים**
ולא ישן בכילה **ולא ישן**
בטליתו של בעל הבית.
ואב נושא בתו במקבילות
ועוד **לא מצאנת מיליס אלה**.
יחודי הו מיהדי בתי"י
ובמקבילות: **יחודי בעלמא**
הו מיהדי.

העולם

גריגי

הגרגיר (הקרוי במונח בן
חרדל מצוי) *Eruca sativa*
הוא עשב חד שנתי שגובהו
60-15 ס"מ, לפרחו ארוגרי
צבע צהוב בהם עורקים
סגולים.

בימי הבית השני היו
משתמשים במירות הגרגיר
כתחליף לחרדל. הצמח גדל
בתרבות, וגם כצמח בר בצדי
דרכים בכל איזורי הארץ
(פרט לנגו).
כמחה מקומות בתלמוד
מדובר בשבח הגרגיר כמועיל
לעיניים.

***קישוין** מן הצרפתית
העתיקה cresson – שחללים.
****פולפופי** מן הצרפתית
העתיקה polprier – גרלה.
****ארוג"א** ציל: אורוג"א
מן הצרפתית העתיקה oruge
והוא בן חרדל מצוי.

והשחלים והלגלות והביצים והגרגיר. כיון שהזכר הגרגיר מביאים את הכתוב: "ויצא אחד אל השדה ללקט ארת" (מלכים ב' ד, לט) **תנא משמיה** [שנה החכם משמו] של ר' מאיר: "אורות" אלה זה הצמח הקרוי "גרגיר". אמר ר' יוחנן: למה נקרא שמן "אורות" – לפי שמאירות את העינים שמועילות לבריאות העין. אמר רב הונא: **המוציא גרגיר, אם יכול לאכול – אוכלו, ואם לאו שאינו יכול לאכול, לפחות – מעבירו על גבי עיניו** ואף זה מועיל לו. אמר רב פפא: דברים אלה אמורים דווקא בגרגירא **מצרנאה** [בגרגיר הגדל על המיצר] הגבול שבין השדות, שמקום זה פנוי מרועים אחרים ולכן גדל הוא שם ברוב כוח, ומשובח ביותר. כעין זה אמר רב גידל אמר רב: **אכסנאי** (אורח בבית) לא יאכל ביצים שהם מביאים לירי קרי ולא יישן בטליתו של בעל הבית שמה יראה קרי וימצא אלה הטלית, ונמצא מתגנה ביניו מאדוהו.

בהמשך לדברים האמורים כאן בהנהגת האורחים מסופר: **רב כי מקלע** [כאשר היה מוזמן] למקום **דרשיש** היה מכריז: **מאן הויא ליומא** [מי תהיה ליום אחד], כלומר: מי מוכנה להינשא לי ליום אחד, כדי שלא יהא בלא אשה במקום, ולאחר כך יגרשנה. וכיוצא בזה, **רב נחמן כד מקלע** [כאשר היה מוזמן] **לעיר שבעיב** היה מכריז: **מאן הויא ליומא** [מי תהיה ליום] להינשא לי בו. ומקשים; והתניא [והרי שנינו בבביתא] **ר' אליעזר בן יעקב אומר: לא ישא אדם אשה במדינה זו, וילך וישא אשה במדינה אחרת, שמא יודונו הצאצאים זה אצל זה בלא לדעת את קרבתם המשפחתית ונמצא לעיתים אה נושא את אחותו או אב נושא את בתו, ונמצא ממלא כל העולם כולו ממזרות, ועל זה נאמר: "ומלאה הארץ זמה!"** – אמרי: **רבנן קלא אית להו.** – והאמר רבא: **תבעוה להנשא ונתפסיה – צריכה לישב שבעה נקיים!** – **רבנן אודועי הוו מודעו להו, מקדם הוו מקדמי ומשדרי שלוחא.** ואי בעית אימא: **יחודי הוו מיחדי להו,**

הצאצאים זה אצל זה בלא לדעת את קרבתם המשפחתית ונמצא לעיתים אה נושא את אחותו או אב נושא את בתו, ונמצא ממלא כל העולם כולו ממזרות, ועל זה נאמר: "ומלאה הארץ זמה" [קול יש להם], שכיון שאנשים מפורסמים הם, ללא ספק יתייחסו צאצאיהם אחריהם ולא יבואו לטעות בהם ולהחליפם באחרים. ומקשים מצד אחר, והאמר [והרי אמר] **רבא:** אשה שתבעוה [הציעו לה] להנשא, ונתפסיה [הסכימה] – **צריכה לישב שבעה נקיים** שמא מתוך חימוד ראתה דם ולא שמה לב, והריהי טמאה טומאת נדה. ואין אם כן יכלו אותם חכמים לשאת אשה בו ביום? ומשיבים: **רבנן אודועי הוו מודעו להו, מקדם הוו קדמי ומשדרי שלוחא** [חכמים היו מודיעים להם, היו מקדימים ושולחים שליח] והוא היה מכריז בשם החכם שרצונו לשאת אשה במקום זה והיתה האשה שהסכימה להינשא להם ממתנה שבעה נקיים. ואי בעית אימא [ואם תוצא אמור] לא נישואין ממש היו מציעים להן אלא **יחודי הוו מיהדי להו** [ליחוד בלבד היו מתייחדים אתן] בלא נישואין ובלא ביהא, וידעו הנשים שאין כאן נישואין ממש,

עיונים
לא יאכל ביצים יש מי שמסביר את טעם ההרגשה לגבי ביצים יותר משאר מאכלים המסוגלים לכך, כי הלבון הביצה שנקשר דומה לשכבת זרע, כך שעצם אכילת הביצים עשויה להחשידו (רש"ש).
בי מקלע לרשיש יש מי שמפרש כי באותם המקומות היו אנשים מוללים במצוות חכמים לענין נישואין, שהיו משתהים הרבה מלהינשא, ולכן הורו שם החכמים חשיבות הנישואין על ידי הדגמה למעשה, שלא רצו לשהות אף זמן קצר בלי אשה [בן חורית]. ויש מי שאומר כי מפני שבני מקומות אלה היו מפורסמים כליצינים, דאגו חכמים שיהיו להם נשים במקום כדי שלא יציאו עליהם שם רע באותם מקומות.
ומלאה הארץ זמה ומביא בתוכו זה משום שהוא דרש: "זמה" – זו זמה, כלומר: לידים שאין יודעים מי הם ומה מקורם (ר"י הלבן).

השחלין – *קישוין. הלגלות – **פולפופי. הגרגיר – ***ארוג"א. מצרנאה – הגלגל על המיזר, שאין ספינתו זרע אחר שיתכנס כמו. לא יאכל ביצים – שממלאן לירי קרי, ומתגנה על בני הפיה. לא יישן בטליתו של בעל הבית – קרי: כי מיקלע לרשיש – שם היה נגיל לילך. מאן הויא ליומא – יש אשה שמתקן לי ליומא, שמתעבב כהן, ותלף לאחר מכן? זה אצל זה – בן שיליד נמדינו וס עמ נשיליד נמדינה לחות. רבנן קלא אית להו – ושמש קרוי על גביהם. צריכה לישב שבעה נקיים – מוס שנתלית, שמה מחמת חימוד לאטה דס. יחודי בעלמא – ואין מוקפין לכן, אלא שנהניו אשה אין מתלווה כמי שאין לו אשה.

תוספות

והאמר רבא תבעוה להנשא כו' – לא היה מצוי לנשיי קטנות שלא הגיע זמן לראות הוה, דהא מסקינן בפרק "יתנוקתי" (גדה סו,א) דילמא דילמא דרבא דהיא אפילו בקטנה, דילמא מחמדא. ונראה דהיא תבעוה לינשא וישבה שבעה נקיים, וכל אותם שבעה בדקה שחירת וערבות וטבלה ולא נבעלה – או צריכה לבדוק בכל יום ויום, דלעולם משתבעוה לינשא איכא לספוקי דילמא הויא מחמת חימוד עד שתיבעל הלכך בעינן שבעה נקיים סמוך לבעילת מצוה. וכן פירש רבינו שמואל בן מאיר בפרק "יתנוקת" (שם).

יחודי בעלמא הוה מיהדי להו – פירש רש"י: לא היו באין עליהן אלא מתיחדים עמהן, ותו לא. והקשה לבא עליה – מאי פת בסלו איכא?

אורה ההלכה
לא ישן בטלית בעל הבית אורח – אל יישן בטליתו של בעל הבית, שמא ייראה קרי עליו. (שריע אורח רמ. יג).
לא ישא נשים במדינות שונות לא ישא אדם אשה במדינה אחת וילך וישא אחרת במדינה אחרת, כדי שלא יודונו הבנים זה לזה. ואדם גדול ששמו ידוע הורעו מתייחס אחריו – מותר. ובגמרא. (שריע אדוע ב, יא).
תבעוה להנשא אשה שהציעו לה להינשא ונתרעהה – צריכה לשבת שבעה נקיים, בין שדחתה גדולה ובין שהיתה קטנה. כדבר רבא. (שריע ירד קצב, א).
יחודי הו מיהדי לדעת הרמב"ם מותר לתלמיד חכם לישא אשה מיד לאחר שהציע לה נישואין. ותספור שבעה נקיים לאחר שתינשא לו, כיון שהוא יודע שהיא אסורה לו עד לאחר שבעה נקיים. ולמד דברים אלה מן האמור בגמרא כאן. והראב"ד חלק עליו לגמרי. וכן בבי הגביל את והלכה הוה מכמה צדדים. (רמב"ם ס' קידושה ה"א אירור ב"א פ"א ה"ט).

משנה מסרוהו זקני בית דין — שקראו לפניו נקדל היום. לזקני כהונה — ללמדו חפית הקטורת המוטלת עליו ציוס הכפורים, שנאמר (ויקרא פרק טו): "ומלא חפניו קטורת סמים" וגו' ועזודה קשה היא, כלקמן (מו,ג). בית אבטינס — היו עושין את הקטרת, כותשין אותו ומערבין קממניה. והשביעוהו — שלא יהא לזקני למקן מנחמן ולהכניס פנים כדמרינן גמרא (לקמן י"ג). איש — אדוני. הוא פורש ובוכה — מפני גמרא (ס). אם היה חכם דורש — נדבר הלכה כל ליל יום הכפורים, שלא יישן ויראה קרי. ואם לאו — חכם הוא, וידע להבין ולשמע דבר הלכה, ואינו יודע לדרוש — דורשין לפניו. באיוב ובעזרא וכו' — שני דברים ממשמין את הלשונות, ואין שניה חוטפתו.

תוספות

מיהו, הא יש לומר: כיון דשרי לאחר שבעה — פת בסלו קרינא ביה. ועוד הקשו: היכי שרו ליחודי בהדיה? והאמר בפרק קמא דכתובות (ד,א): מי שפירשה אשתו נדה ולא בעל — הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים; להכי פירש רבינו יצחק: דכ אמרי מאן הוויא ליומא — לא אמרי מאן הוויא ליומא לבעל אלא אומרם להם כן בל ייחד עמהם — לא היו רואות דם מחמת חימוד. ונראה לי כי מה שהקשה מכתובות — דלא קשה, דהא דאמר התם — היינו דוקא לבחור דלא נשא מעולם, דיצרו תוקפו טפי, כדמשמע בפרק "כל הדין" (נדה י"א), כל האוחז באמה ומשתין — כאילו מביא מבול לעולם, ומפליג התם: כאן בבחור כאן בנשוי. בנשוי — שרי, אף על פי שאין אשתו עמו. ועל כרחק ההיא דכתובות איירי בבחור, מדקתני: מי שהיה טבחו ומת אביו של חתן או אמה של כלה וכו', עד דדוקא אביו של חתן או אמה של כלה, דלכא איניש דטרחי. ומה מוכיח רבינו יצחק התם דאיירי במי שאין לו בנים ולא נשא מעולם, שהוא בוש לטרוח בעצמו צורכי חופתו. אבל אלמן — איהו גופיה מצי טרח, ואההיא קתני. וכן מי שפירשה אשתו נדה ולא בעל הוא ישן בין האנשים וכו'. ויכולנו לפרש ולא בעל דקאמר — היינו לא בעל מעולם, אבל אלמן, אף על פי שעבשו אין לו אשה, כיון דכבר היה לו אשה — אשתו ישנה עמו בחדר. וכל שכן רבנן דהכא, שאפילו עכשו היה להם בעל, אלא שלא היו בכאן בעיר. ואפילו אם תמצא לומר דאלמן כמו כן אסור — מכל מקום הכא שרי, כיון שהיה להם נשים בביתם ולא תקפו יצרייהו כולי האי. ואדרבה, טפי הוה ניחא לפירוש רש"י. כי לפירוש רבינו יצחק קשה הלשון דקאמר יחודי הוה מיוחד, דהוה ליה למימר ליחודי בעלמא, כלומר היו מודיעים להם שלא היו רוצים אלא לייחוד בעלמא. מיהו, מצוין למימר דלהכי נקט האי לישנא יחודי בעלמא הוה מיוחד — לכו — משום דאתא לשנויי מה שהקשה לא ישא אדם אשה במדינה זו כו', ולהכי קאמר יחודי בעלמא כו' ולא היו באים עליהן כלל, מדלא היו מביאים הנשים עמהם לעירם — אלמא לא היו באים עליהם, אלא יחודי הוה מיוחד ליתובי יצרייהו, שאם היו רוצים היו באים עליהן, ואם היו באים עליהם — היו מביאים אותן לעירם. והשתא, אף על פי שחילקתי בין בחור לנשוי גבי פירשה נדה — אין לי ללמוד מכאן דמי שמת לו מת ברגל דאשתו ישנה עמו בחדר ולא אמרינן הוא ישן בין האנשים כו'. ונימא דהא דאסרינן התם באבילות שבתוך ימי החופה לישן עמו בחדר — היינו בבחור, ודאי אין לחלק כן, דהא אסרינן התם אפילו בשכבר בעל. וכיון דכבר בעל פעם אחת — מה לי נשוי מה לי בחור. אבל בפירשה נדה — מוקי לה דדוקא בשלא בעל. כי שמעתי בשם מורי ה"ר יחיאל מפרי"ש זצ"ל: כיון דדברים של צינעא נוהג ברגל, ואסור בתשמיש המטה כל ימי הרגל — הוא ישן בין האנשים וכו'. וראיתו מההיא דכתובות, דמטיק טעמא משום דאבילות אקילו ביה רבנן, ולהכי קילא ליה ואתי לזלוזלי ביה. אמטו להכי ישן בין האנשים. ואם כן ברגל נמי, כיון דאקילו ביה כי התם — הוא ישן בין האנשים. אבל ביסודו של רבינו אברהם בן רבי דוד זצ"ל מצאתי בספר בעלי הנפש (שער הפרישה) שכתב להיתר, וזה לשונו: ולי נראה אי מתרמי לאיניש אבילות ברגל — שאין צריך לישן בין האנשים, אף על גב דקילא ליה דאל חל עליה אבילות, משום דשבעת ימי המשתה אית בהו משום אפשי שמחה לשושבינו ולכל בני החופה. אבל שמחת הרגל, דלית בהו כי האי גוונא — לא. דהא גבי שבת לא אשכחן מאן דאמר דהוה ישן בין האנשים, אף על גב דלא נהגא ביה אבילות, עד כאן לשונו. וקצת קשה לי: אם כן כי פריך התם מאבילות דחתן לאבילות דעלמא, ומשני רב אשי: מי קא מדמית אבילות דהכא לאבילות דעלמא, אבילות דהכא — אקילו ביה רבנן. פירוש: ולהכי הוא ישן בין האנשים, אף על גב דכבר בעל, הוה מצי למיפלג בין אבילות דהכא לדעלמא משום דחופה אית בה אפשי שמחה. מיהו יש לומר דעדיפא מינה קא משני.

אורח ההלכה

השבעת כהן גדול בימי הבית השני, כשהיו חוששים שזמא הבחן הגדול נוטה לרדת הצדוקים — היו משביעים אותו בערב יום הכיפורים שלא ישנה מן ההלכה המקובלת. וכדברי המשנה כאן. (רמב"ם ספר עבודה הלכות עבודת יום הכיפורים פ"א ה"ז).

ולא היו מחמדות (תוס') לפי שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו, שמי שאין לו פת מרגיש יותר את הרעב, כך אוחז אדם שאין לו אשה משתוקק ביותר, וכדי להימנע מכך דאגו שיהו נשים מיוחדות להם.

לפי שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו.

א משנה מסרוהו זקני בית דין שקראו לפניו בסדר היום קודם לכן לזקני כהונה והם העלוהו לבית אבטינס, ולאחר מכן השביעוהו, ונפטרו ממנו והלכו להם. ואמרו לו בשעה שמשביעים אותו: אישי (אדוני) כהן גדול! אנו שלוחי בית דין, ואתה שלוחנו ושליח בית דין. משביעין אנו עליך במי ששכח שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך בסדר הקטרת הקטורת ושאר דברים שאתה עתיד לעשות ביום הכיפורים כשאתה לבד. ומספרים: לאחר שברעה זו הוא פורש ובוכה, והן פורשין ובוכין מחמת צער שהוקפו לכך. בלילה, היו מעסיקים אותו שלא יישן, אם היה חכם — דורשין אותו לפני הרבים בתורה, ואם לאו — תלמודי חכמים דורשים לפניו. ואם היה רגיל לקרות בעצמו במקרא — קורא, ואם לאו — קורין לפניו.

ובמה קורין לפניו בספרים שיש בהם ענין, לסייע שלא ירדם: באיוב ובעזרא ובדברי הימים. זכריה בן קבוטל אומר: פעמים הרבה קריתו לפניו בספר דניאל שאף הוא מרובה ענין.

כאן בבחור כאן בנשוי. בנשוי — שרי, אף על פי שאין אשתו עמו. ועל כרחק ההיא דכתובות איירי בבחור, מדקתני: מי שהיה טבחו ומת אביו של חתן או אמה של כלה וכו', עד דדוקא אביו של חתן או אמה של כלה, דלכא איניש דטרחי. ומה מוכיח רבינו יצחק התם דאיירי במי שאין לו בנים ולא נשא מעולם, שהוא בוש לטרוח בעצמו צורכי חופתו. אבל אלמן — איהו גופיה מצי טרח, ואההיא קתני. וכן מי שפירשה אשתו נדה ולא בעל הוא ישן בין האנשים וכו'. ויכולנו לפרש ולא בעל דקאמר — היינו לא בעל מעולם, אבל אלמן, אף על פי שעבשו אין לו אשה, כיון דכבר היה לו אשה — אשתו ישנה עמו בחדר. וכל שכן רבנן דהכא, שאפילו עכשו היה להם בעל, אלא שלא היו בכאן בעיר. ואפילו אם תמצא לומר דאלמן כמו כן אסור — מכל מקום הכא שרי, כיון שהיה להם נשים בביתם ולא תקפו יצרייהו כולי האי. ואדרבה, טפי הוה ניחא לפירוש רש"י. כי לפירוש רבינו יצחק קשה הלשון דקאמר יחודי הוה מיוחד, דהוה ליה למימר ליחודי בעלמא, כלומר היו מודיעים להם שלא היו רוצים אלא לייחוד בעלמא. מיהו, מצוין למימר דלהכי נקט האי לישנא יחודי בעלמא הוה מיוחד — לכו — משום דאתא לשנויי מה שהקשה לא ישא אדם אשה במדינה זו כו', ולהכי קאמר יחודי בעלמא כו' ולא היו באים עליהן כלל, מדלא היו מביאים הנשים עמהם לעירם — אלמא לא היו באים עליהם, אלא יחודי הוה מיוחד ליתובי יצרייהו, שאם היו רוצים היו באים עליהן, ואם היו באים עליהם — היו מביאים אותן לעירם. והשתא, אף על פי שחילקתי בין בחור לנשוי גבי פירשה נדה — אין לי ללמוד מכאן דמי שמת לו מת ברגל דאשתו ישנה עמו בחדר ולא אמרינן הוא ישן בין האנשים כו'. ונימא דהא דאסרינן התם באבילות שבתוך ימי החופה לישן עמו בחדר — היינו בבחור, ודאי אין לחלק כן, דהא אסרינן התם אפילו בשכבר בעל. וכיון דכבר בעל פעם אחת — מה לי נשוי מה לי בחור. אבל בפירשה נדה — מוקי לה דדוקא בשלא בעל. כי שמעתי בשם מורי ה"ר יחיאל מפרי"ש זצ"ל: כיון דדברים של צינעא נוהג ברגל, ואסור בתשמיש המטה כל ימי הרגל — הוא ישן בין האנשים וכו'. וראיתו מההיא דכתובות, דמטיק טעמא משום דאבילות אקילו ביה רבנן, ולהכי קילא ליה ואתי לזלוזלי ביה. אמטו להכי ישן בין האנשים. ואם כן ברגל נמי, כיון דאקילו ביה כי התם — הוא ישן בין האנשים. אבל ביסודו של רבינו אברהם בן רבי דוד זצ"ל מצאתי בספר בעלי הנפש (שער הפרישה) שכתב להיתר, וזה לשונו: ולי נראה אי מתרמי לאיניש אבילות ברגל — שאין צריך לישן בין האנשים, אף על גב דקילא ליה דאל חל עליה אבילות, משום דשבעת ימי המשתה אית בהו משום אפשי שמחה לשושבינו ולכל בני החופה. אבל שמחת הרגל, דלית בהו כי האי גוונא — לא. דהא גבי שבת לא אשכחן מאן דאמר דהוה ישן בין האנשים, אף על גב דלא נהגא ביה אבילות, עד כאן לשונו. וקצת קשה לי: אם כן כי פריך התם מאבילות דחתן לאבילות דעלמא, ומשני רב אשי: מי קא מדמית אבילות דהכא לאבילות דעלמא, אבילות דהכא — אקילו ביה רבנן. פירוש: ולהכי הוא ישן בין האנשים, אף על גב דכבר בעל, הוה מצי למיפלג בין אבילות דהכא לדעלמא משום דחופה אית בה אפשי שמחה. מיהו יש לומר דעדיפא מינה קא משני.

מסורת הש"ס
ה. ראה ברכות סג.א.

גרסות

והעלוהו בית אבטינס בכתי"י ובמשניות ובמקורות: והוליתו לעליית בית אבטינס.

לשון

קבוטל
יש סוברים שמקור השם הוא בלטינית: Capitolius (קפיטוליוס).

דורש וקורא כל ליל הכיפורים, אין מניחים לכהן הגדול לישון. אלא אם חכם הוא — היה יושב ודורש, ואם לא — תלמודי חכמים היו יושבין ודורשים לפניו. אם רגיל לקרוא — קורא, ואם לאו — קוראים לפניו, בכתבי הקודש. (במשנה. רמב"ם שם ה"ח).

